

KUNNEN WE CHINA VERTROUWEN?

Leesvoorbeeld

Leesexemplaar

Pascal
Coppens

KUNNEN WE CHINA VERTROUWEN?

Een andere blik
op een land in transitie

Je hoeft het niet met alles eens te zijn om dit een heel interessant boek te vinden. Pascal Coppens slaagt erin om zich te verplaatsen in het hoofd van de Chinezen, zowel van de man in de straat als van de overheid. De voorbije jaren heeft China zich als gevolg van de coronacrisis meer in zich gekeerd (als journalist geraken we het land niet meer in) en daarom beschouw ik dit boek als een waardevol tijdsdocument. Alleen door een poging te doen om de andere te begrijpen geraken we dichterbij. Als lezer moet je uiteindelijk zelf bepalen of we China daadwerkelijk kunnen vertrouwen, maar Pascal reikt ons alvast enkele nuttige instrumenten aan. Het is aan de lezer zelf om een meer kritische kijk te ontwikkelen op wat we langs verschillende kanten voorgeschoteld krijgen.

Tom Van de Weghe

VRT-journalist en voormalig China-correspondent, auteur van *Beestig China*

Of China nu een vijand is of een vriend, of iets daartussenin, de Chinezen denken op een andere manier. Zien de wereld anders. En dat is altijd interessant om te begrijpen, om je eigen inzichten te verbreden. Dit is een bijzonder leerrijk boek. China is voor de meesten onder ons een echt mysterie. Met zijn fascinerende geschiedenis en huidige economische succes. Maar het land is ook angstaanjagend, met zijn politieke model en zijn onvoorspelbare gedrag op het wereldtoneel. Pascal Coppens kan ons als geen ander begeleiden in China's logica, vanwege zijn langdurige verblijf in het land en via een haarscherpe analyse. Een absolute must-read om de wereld van vandaag beter te begrijpen.

Thierry Geerts

topman van Google België, auteur van *Digitalis* en *Homo digitalis*

Pascal Coppens is een vaste docent in ons General Management Programma in Fontainebleau. In dit programma brengen we senior executives vanuit alle werelddelen inzichten bij over o.a. de complexe geo-eco-politieke omgeving waarin we leven en werken. Deze inzichten worden nadien vertaald naar de business-strategie van bedrijven zoals L'Oréal, Bristol-Myers-Squibb, LVMH en TataSteel. Vertrekend vanuit zijn 20-jarige ervaring in China en zijn Gentse roots brengt Pascal zijn verhaal dat in essentie gebaseerd is op het bouwen van wederzijds vertrouwen tussen China en de rest van de wereld, een verhaal van 'cirkels' dat zowel resoneert bij onze deelnemers uit China als bij executives uit de Westerse wereld. Dit nieuwe boek is dan ook de prachtige reflectie van zijn jarenlange ervaring in China, het zeer grondige onderzoek dat daaruit volgde en de interacties tijdens zijn keynotes.

Wim Wuyts

Program Director CEDEP (Fontainebleau) en CEO WTS Global (Rotterdam)

De perceptie van 'het gele gevaar' wordt aangewakkerd in het Westen. Of men het graag heeft of niet, China is opnieuw een wereldmacht geworden en zal assertiever worden op het wereldtoneel. Dit boek is een reis doorheen acht universele cirkels van vertrouwen. Het is te lezen door beleidsmakers die een China-strategie moeten ontwikkelen om te komen tot een win-winsituatie. Dit boek kan een tegengewicht vormen tegen de toenemende polarisatie.

Carl Decaluwé

gouverneur van West-Vlaanderen

Gebaseerd op zijn jarenlange ervaring met en in China geeft Pascal Coppens ons een helder beeld van wat deze grootmacht drijft. Voor iedereen die bereid is zowel de westerse als de Chinese zijde van de medaille te begrijpen. Een open vizier is vereist!

Hans Borghouts

voormalig senior partner PwC

Inhoud

Leesexemplaar

Voorwoord

China's New Normal 2.0	17
Een ander boek	18

Inleiding

Wuhan	23
Lockdown	24
De waarheid is niet binair	25
De Chinese paradox	26
Een qubit-denkkader	27
Tunnelvisie	28
Een te statische blik op China	29
Een te monolithische blik op China	30
Acht cirkels van vertrouwen	33

Een dubbele blik

China is (niet) te vertrouwen	37
Westerse bril – Chinezen stelen, kopiëren en spioneren	38
Chinese bril – Het Westen houdt China in een dwangbuis	39
Westerse bril – Chinezen houden zich niet aan afspraken	40
Chinese bril – Het Westen wil China controleren	41
Westerse bril – Het gele gevaar	42
Chinese bril – Westers imperialisme	43
Westerse bril – Alles uit China is rommel	44
Chinese bril – Wie niet wil betalen, krijgt rommel	45
Westerse bril – China is niet transparant	46
Chinese bril – Het Westen etaleert graag alles	47
Westerse bril – China is een controlestaat zonder vrijheid	48
Chinese bril – Chinezen voelen zich even vrij als westerlingen	49
Westerse bril – De nieuwe dictator Xi Jinping	50
Chinese bril – De juiste leider voor China	51
Westerse bril – China's ideologie is onverzoenbaar met de onze	52
Chinese bril – Het Westen heeft geen patent op de democratie	53
Westerse bril – China schendt de mensenrechten	54
Chinese bril – Het Westen schendt de mensenrechten	55
Willen wij China wel vertrouwen?	56

Hoofdstuk 1. Het individu

Wang Fangchao	62
Heb je iets te verbergen?	62
Nieuwsgierige Chinezen	64
Wat is mijn levensdoel?	65

Leveren tegen lichtsnelheid	67
Je nieuwe beste vriend	68
Hoe te vertrouwen zonder transparantie?	69
Vertrouw je me?	71
Allemaal leugens	73
De Chinese beschaving	74
China's zichtbare wonde	75
De nieuwe materialistische maatschappij	76
Financiële redenen	77
Wie kan ik nog geloven?	78
Een nieuwe culturele revolutie	79
Collectieve Chinezen	81

Hoofdstuk 2. Familie en vrienden

Familiezaken	90
Overgebleven vrouwen	94
Chinese strijdersvrouwen	96
Families leven gescheiden	98
De zilver-generatie	102
In contact blijven	105
WeChat is je beste vriend	106

Hoofdstuk 3. Bedrijf en team

Mijn nieuwe familie	116
Het westerse managementmodel is beter	119
Chinese werknemers volgen orders door hun conformistische aard	120
De Chinese managementstijl is een hiërarchische commandostructuur	122
De confucianistische denkwijze	122
De oude legalistische traditie	125
De taoïstische filosofie	126
China's markt vraagt een managementstijl die werkt voor bedrijven met veel personeel	128
Zijn Chinese bedrijfsleiders te vertrouwen?	129
Vertrouwen Chinezen hun oversten?	132
Creatief China na 2030	135
China herontdekt zijn verleden	137
Vertrouw China's innovatiekracht	138
Start-ups in China	139
Elke klant is een vriend	141

Hoofdstuk 4. Netwerk en groepering

China ontwaakt	148
----------------	-----

Wie zijn die Han-Chinezen?	149
China houdt van minderheden	150
Schone schijn of goede indruk?	152
China zoekt naar ankers	154
Hedendaagse nomaden	156
Niet alle groeperingen zijn geliefd	157
Niets doen verandert China	161
China's stille revoluties	164
Mijn mening telt	166
Zelfbewustwording	170

Hoofdstuk 5. Systeem en Partij

Een avontuur	178
Vrijheid	179
Chinezen groeien op met regeltjes	180
China komt van heel ver	181
China kent meer vrijheid dan men denkt	184
Honderd jaar Communistische Partij van China (CPC)	186
Heeft de CPC te veel macht?	188
China's meritocratie	191
Kunnen we de CPC vertrouwen?	194
Chinees denksysteem	197
Pragmatisch China	197
Adaptief China	198
Evolutionair China	199
Chinese muren	200
Niet iedereen surft mee	203
Schaap, kool en wolf	205

Hoofdstuk 6. Natie en volk

Twee Oeigoeren hebben mijn leven gered	212
Willen wij de Oeigoeren redden?	213
Nationale helden	216
Eén land, twee systemen	218
Een machtige en fiere natie	223
Vertrouwen is goed, controle is beter	229
Financiële bubbels	232
Marktverlamming door monopolie	232
Industriegerelateerd gif	232
Privacy- en datagevaren	234
Vertrouw de machines	236

Hoofdstuk 7. Wereld en planeet

Als een kind in een pretpark	244
Een assertief China	247
China's twee internationale afleidingen	250
De nieuwe zijderoute	251
De Chinese eilanden	254
Gamechangers	258
Een ecologische maatschappij	261
De schone slimme fabriek van de wereld	267

Hoofdstuk 8. Universum en cultuur

2001: A Space Odyssey	276
China's monolieten	277
De eerste monoliet	277
De tweede monoliet	278
De derde monoliet	279
De laatste monoliet	279
De volgende grens	281
Publiek en privaat	286
De goede keizer	289
Inclusiviteit	292
Superieure Chinezen	295

Conclusie

Acht cirkels van vertrouwen	301
1. Het individu	302
2. Familie en vrienden	303
3. Bedrijf en team	304
4. Netwerk en groepering	304
5. Systeem en Partij	305
6. Natie en volk	305
7. Wereld en planeet	306
8. Universum en cultuur	307
Vier binnen- en buitencirkels	307
De westerse cirkels	309
Een andere blik op een land in transitie	312
1. Onafhankelijkheid	312
2. Mensgerichtheid	313
3. Leiderschap	313
Kunnen we China vertrouwen?	316

Eindnoten	321
-----------	-----

In liefdevolle herinnering aan mijn vader,
Claude Coppens

Leesexemplaar

Mijn allergrootste dank gaat naar mijn vrouw en dochter die mijn kluizenaarsbestaan als auteur hebben geduld. Jullie zijn steeds mijn rots in de branding.

Dankjewel aan alle zeer goede vrienden die me hielpen om dit boek te realiseren. Dank je, Temperance Shen (Meng) om een jaar lang elke week samen de nieuwe stukken uit mijn boek te bespreken en aan te vullen. Jij was vaak mijn anker in deze erg polariserende tijden. Bedankt, Luc de Cleir om ook mijn tweede boek te redigeren. Het vertrouwen dat jij in mij als auteur stelt geeft me vleugels. Super bedankt, Stefaan van Biesen om elk hoofdstuk van een prachtige tekening te voorzien. Ik wou dat ik jouw tekentalent had. Ook dank aan je vrouw Annemie Mestdagh voor de artistieke assistentie. Bedankt aan Thomas De Boever om altijd paraat te staan om mijn woorden in prachtige beelden weer te geven.

Een enorme dank aan Delphine Desmedt voor jouw ijver, efficiëntie en flexibiliteit die mij de ruimte en rust gaven om dit boek te schrijven. Samen zijn we een superteam!

Dankjewel aan mijn twee uitgevers Pelckmans Uitgevers en Van Duuren Management. In het bijzonder wil ik Elisabeth Torfs en Anneleen Baum bedanken. Ik wil ook Inge Van Damme graag bedanken voor de opnieuw prachtige vormgeving van dit boek.

Dankjewel aan alle mensen die me hielpen om dit boek na te lezen. Ik wil vooral Frank Willems bedanken om mijn manuscript haarfijn te doorspitten. Dank aan Rob de Wijk en Tom Van de Weghe voor jullie enorm waardevolle inzichten. Ik wil ook heel graag Katelijne Verstraete, Fred Sengers, Albert-Jan Shi en Nancy Rademaker bedanken voor de cruciale feedback.

Dankjewel aan iedereen die me een platform en stem geeft om dit boek tot een succes te maken. Dank je, Dimitri Stuer om mij een krachtige stem te geven in de ether. Ten slotte wil ik iedereen van het nexxworks-team bedanken. In het bijzonder Peter Hinssen, Steven Van Belleghem, Rik Vera, Julie Vens-De Vos, Laurence Van Eleghem en Matthias De Clercq. Jullie zijn mijn favoriete mensen waar een hoek af is.

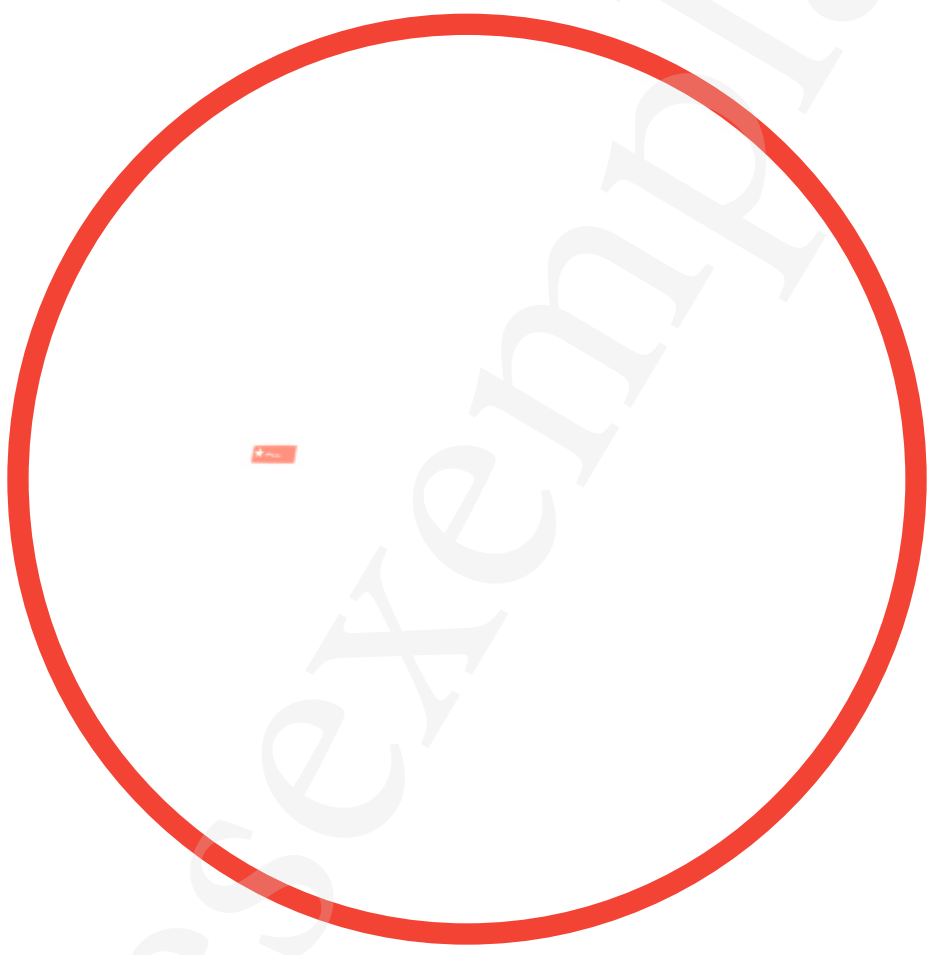
惑

huò

Betekenis: **verward zijn, verwilderd zijn, verbijsterd zijn, de richting verloren zijn.**

Dit karakter is opgebouwd uit één symbool voor **misschien, mogelijk, waarschijnlijk** en één voor **hart**. Er is iets aan de hand in je hart (of gedachten), maar je weet niet precies wat. Je zoekt duidelijkheid. Is China te vertrouwen of niet?

Leesvoorbeeld

Voorwoord

Leesexemplaar

CHINA'S NEW NORMAL 2.0

Op de laatste dag van 2019 sprak ik het goede voornemen uit om in 2020 een nieuw boek te schrijven. De voorlopige titel was *China's New Normal 2.0*, wat een vervolg zou zijn op mijn eerste boek *China's New Normal*, dat ik zeven maanden eerder had uitgebracht. Ik zou schrijven over hoe China de volgende stap in zijn innovatieleiderschap zou nemen. Ik zou beschrijven hoe China in deze vierde industriële revolutie een veelvoud van de investering beoogt als de Verenigde Staten vandaag. In de vorige twee industriële revoluties sinds het einde van de negentiende eeuw hadden de Verenigde Staten het voortouw genomen met de uitbouw van de meest vooruitstrevende infrastructuur voor transport, telecommunicatie, internet, energie, financiële en kennisinstituten. Ze zijn nog steeds de sterkste magneet voor de wereld om talent, investeerders, beleidsmakers en ondernemers aan te trekken. Het is China's meesterplan om eenzelfde investeringsplan te volgen door vandaag de meest geconnecteerde, geavanceerde, betrouwbare en slimme infrastructuur ter wereld te bouwen. China zal met deze strategie de echte doorstart van de Aziatische eeuw mee helpen realiseren. Als protagonist van dit nieuwe verhaal wordt China zo werkelijk de magneet voor de opkomende kennis- en ondernemerswereld buiten het Westen, van Indonesië tot Mexico. Daarvoor heeft China echter ook de westerse intellectuele elite nodig. Kan ze die overtuigen? Moeilijk, want dat is verbonden met het vertrouwen dat men in een land als China stelt.

Onze westerse hoogmoed zal ons verblinden om daaraan optimaal deel te nemen. Na jaren van ontkoppelingspogingen met China en vele protectionistische maatregelen zullen we hoogstwaarschijnlijk nog steeds geen doordacht plan hebben voor deze nieuwe realiteit. Een nieuwe wereld waarbij 200 miljoen West-Europeanen en 330 miljoen Amerikanen de andere 7 miljard mensen op deze planeet niet meer zullen kunnen domineren. China's succes van de laatste vier decennia is voor velen van die 7 miljard een uiterst aantrekkelijk alternatief. De ontzuivering zal voor het Westen hard aankomen als we plots beseffen dat wij zelf zullen moeten veranderen – niet de rest van de wereld, niet China. Die blinde vlek komt er vandaag omdat wij in het Westen te veel angst hebben van de bestuurder van de grootmacht China zelf – Xi Jinping of de Communistische Partij – en veel te weinig oog hebben voor de echte motor van China – 1,4 miljard vaderlandslievende burgers, ruwweg 800 miljoen hoopvolle werknemers, 80 miljoen passionele bedrijfsoprichters, en de meer dan 8 miljoen hardwerkende ambtenaren.¹ Het is mijn sterke overtuiging dat de grootste uitdaging voor het Westen niet de ideologie van China's Communistische Partij zou mogen zijn, maar de opkomende economische concurrentie van een nieuwe wereld die geleid wordt door een sterk meritocratisch, efficiënt en succesvol bestuursstelsel. *China's New Normal 2.0* zou dus een inspirerend verhaal worden over hoe we in het Westen kunnen leren van de zeer eenvoudige pragmatische stappen die China onderneemt om het momentum te behouden, die kennis deelt met de wereld, en hoe we ons in het Westen het best klaarstomen voor

deze nieuwe wereldorde door te investeren in de toekomst, in plaats van krampachtig vast te houden aan ons verleden.

EEN ANDER BOEK

Tijdens de eerste lockdown in België in de lente van 2020 had ik plots tijd om te schrijven aan mijn nieuwe boek *China's New Normal 2.0*. Al mijn lezingen werden onhold gezet, innovatietours naar China waren onmogelijk geworden en vele klanten hadden de omschakeling naar online webinars toen nog niet gemaakt. Met veel moed begon ik te schrijven, maar het ging uiterst moeizaam. Ik dacht dat de lockdown me waarschijnlijk in een writer's block bracht, maar het probleem zat elders. Zoals altijd postte ik elke dag een blog- of vlogbericht over China. Normaal spendeer ik gemiddeld een uurtje per dag om daarna ook vragen en commentaren te beantwoorden. Maar tijdens de lockdown was dat plots vier tot vijf uur per dag. Omdat iedereen nu online zat, kreeg ik veel meer reacties. Het grootste verschil met 2019 was echter dat de reacties online nu veel meer geladen en destructief waren. Ongeacht of ik het over China's 5G, duurzaamheidsbeleid of zelfrijdende auto's had, weinigen waren nog nieuwsgierig naar de technologische evolutie van China.

In mijn naïeve ambitie om het debat open te trekken, ben ik acht weken lang al deze negatieve reacties blijven beantwoorden. Ik dacht iets te kunnen leren over de westerse kijk op China, maar wat ik vooral leerde was dat mensen boos waren. Waar kwam dat vandaan? China's houding en ambitie waren in 2020 toch niet zo erg verschillend van die in 2019? Waren het de media die China nu als boosdoener afschilderden? Was dit het begin van een geopolitieke koude oorlog? Hadden we een zondebok nodig voor de ellende die het 'Chinavirus' ons had aangedaan? Zoveel vragen, maar antwoorden kreeg ik niet. Wat wel erg duidelijk was na acht weken was dat alsmaar minder mensen een boodschap hadden aan een nieuw verhaal over *China's New Normal*. Uitpakken met China's nieuwste innovaties, succesvolle businessmodellen of maatschappelijke vooruitgang zou mogelijk mijn doel om bedrijven in het Westen verder te inspireren helemaal ondermijnen.

Toen bedacht ik plots dat ik beter eerst een boek kan schrijven over vertrouwen, onder de titel *Kunnen we China vertrouwen?* Ik deelde dat met mijn dichtste vrienden om even de respons te peilen. Elke vriend reageerde zonder het van de anderen te weten op exact dezelfde manier. Ze vroegen me oprecht en bezorgd of ik met deze titel China nog binnen zou mogen? 'Je moet toch opletten dat je China niet tegen de borst stoot', zei men mij. Ik vond dat unanieme antwoord alleszeggend. De respons van mijn beste westerse vrienden, die mijn Chinaverhalen met open geest volgen en van wie enkelen zelf in China woonden, was intuïtief om me te waarschuwen dat we China niet echt kunnen vertrouwen. Dat sterkte me dat dit de juiste titel was om dit probleem aan te kaarten. Ik zou mijn eigen toekomst als Chinakenner op het spel zetten om een punt te maken. Spannend, niet?

Mijn punt is dat je China wel degelijk kunt vertrouwen als je de context beter begrijpt. Het Westen heeft behoefte aan veel meer context om China te vertrouwen, en China heeft betere communicatie nodig om door het Westen vertrouwd te worden. Daar gaat dit boek over. Ik maak me geen zorgen dat China niet voorbij de titel zou kunnen lezen, want Chinezen leven in een wereld waarbij de context belangrijker is dan woorden. Mijn doelstelling is dan ook niet om een sluitend antwoord te geven, maar om meer context te geven. Ik ben er namelijk stellig van overtuigd dat men enkel kan leren van hen die men vertrouwt. Als men dus van China en de Chinezen wil leren, moeten we hen eerst beter leren vertrouwen. Maar moeten wij van China leren? Zoals ik in mijn boek *China's New Normal* schreef, kunnen ondernemingen, academici en beleidsmakers het zich niet meer veroorloven om China vandaag niet op de radar te hebben, aangezien China langzaam maar zeker de standaard voor innovatie aan het zetten is. Maar ook gewoon omdat China nog vóór 2030 normaal gezien de grootste economische en politieke macht ter wereld zal worden en de grootste uitdaging en opportuniteit voor het Westen. Velen waarschuwen ons voor deze nieuwe wereldorde, en toch denkt men nog te vaak dat we de Chinese draak zullen verslaan door hem te wantrouwen. Die logica is voor mij zoek. Waarom niet even onder de motorkap kijken hoe die Chinese motor op volle toeren blijft draaien?

Hoe komt het dat China op 1 januari 2021...

- > de enige grote economie is met positieve groei van het bruto binnenlands product (bbp): 2,3 %?
- > het meest geconnecteerde land ter wereld is, met 5G in meer dan 300 steden?
- > vrij is van alle extreme armoede – dat zijn 850 miljoen zeer arme mensen minder dan in 1980?
- > de grootste producent van coronavaccins ter wereld is, met twee keer zoveel vaccins in fase 3-test als Amerika?
- > de grootste middenklasse ter wereld heeft met bijna 500 miljoen mensen?
- > op koers is om in 2030 de grootste economie (in bbp) van de wereld te worden?

Kwam dat er omdat de Chinese overheid alle Chinezen in dezelfde richting kan duwen? Zit de vijfduizend jaar oude Chinese beschaving er voor iets tussen? Is hun collectieve maatschappij gewoon daadkrachtiger? Heeft China het te danken aan het rijke Westen? Spelen Chinezen misschien gewoon niet volgens de regels? Is het een bubbel die binnenkort zal barsten?

Al deze vragen impliceren bijna steeds een vooringegenomen stelling. Een opinie over China die meer positief of negatief kan zijn, maar zelden neutraal. Het woord 'China'

brengt veelal emotionele reacties en beelden teweeg. Met dit boek hoop ik andere emoties en beelden op te wekken. Ik wil mijn vertrouwde China belichten via een dubbele lens – een westerse en Chinese. Ik streef ernaar om een polaroidfilter – of een zonnebrilclip – te mogen aanbrengen op onze westerse bril om beter beschermd te zijn tegen de overdosis aan negatieve belichting van China vandaag en meer zichtbare klaarheid te geven over het China van morgen.

Inleiding

Leesexemplaar

WUHAN

Ik had net zoals iedereen die oudejaarsavond geen enkel besef dat de wereld erna voorgoed zou veranderen. Op 31 december 2019 meldde China aan de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) de uitbraak van een virus dat bij 27 patiënten werd vastgesteld; een uitbraak die op de markt in Wuhan gebeurd zou zijn – een stad van 11 miljoen mensen waar weinigen onder ons ooit van gehoord hadden. De naam Wuhan heeft voor mij een speciale betekenis, want dat was het eindpunt van mijn eerste Chinareis in 1991, toen de stad nog maar 3 miljoen inwoners telde. Wuhan was de terminus van passagiersboten op de Yangzi- (of Yangtze-)rivier. Stroomopwaarts bracht de bootreis van vijf dagen je richting de Himalaya tot aan Chongqing, de minst bekende, maar meest bevolkte stad ter wereld met nu 31 miljoen inwoners. De boten varen door de adembenemende drieklovenbergflanken waar in 2012 de krachtigste, duurste en meest controversiële dam ter wereld in gebruik genomen werd. Dit zogenaamde prestigeproject van de Chinese overheid werd in het buitenland beschouwd als een ramp voor de natuur, de boeren en de dorpen, en een risico op aardverschuivingen en -bevingen. Voor de Chinese overheid was die dam cruciaal, niet alleen om schone elektriciteit te produceren voor miljoenen Chinezen, maar ze diende vooral om de stad Wuhan stroomafwaarts te behoeden voor overstromingen die China jaarlijks teisteren. China pakt grote problemen meestal met grote infrastructuur aan.

Ik nam de boot in de andere richting stroomafwaarts en die bracht me na 48 uur varen tot in Shanghai. Omdat dit het einde van mijn heel lange reis door China was, zat ik nogal krap bij kas, dus kocht ik voor 20 yuan (zo'n 3 euro) een kaartje voor een bed in de slaapzaal met zestien stapelbedden in vierde klas. Wuhan is me altijd bijgebleven, want op die boot ontmoette ik een echtpaar uit Wuhan dat me gedurende twee dagen vermaakte met de meest fantastische verhalen over hun leven, plannen en dromen. Het is tijdens die tocht dat ik voor de allereerste keer begreep hoe belangrijk vriendschap, vertrouwen en vooruitgang voor Chinezen zijn. Berekend als geen ander hadden ze me op twee dagen een spoedcursus gegeven in Chinese cultuur. Na twee volle maanden China te hebben doorkruist had ik meer vragen dan antwoorden. Waarom zie je geen dikke Chinezen? Waarom lopen mannen vaak hand in hand? Waarom mag ik geen foto's maken van bruggen? De antwoorden werden stante pede gegeven door mijn nieuwe vrienden uit Wuhan. In volgorde: 'Chinezen leven nog grotendeels in armoede, Chinese mannelijkheid is minder sterk gedefinieerd dan in het Westen en bruggen zijn een staatsgeheim.' Ze namen bovendien alle tijd om bij mijn reiservaring commentaar en context te geven.

Het was alsof ik mijn hele reis opnieuw beleefde, maar deze keer met de gepaste ondertiteling. Hoewel ik al twee jaar Chinees aan de universiteit studeerde en de vijfduizend jaar oude Chinese geschiedenis kon aframmelen, had ik echt niets van China begrepen. Laag voor laag, zoals bij een ui, kwam ik dichterbij de kern en de essentie van het echte China. Op minder dan 48 uur hadden ze door hun

openheid en eerlijkheid mijn vertrouwen helemaal gewonnen – zoals echte vrienden. Toen we enkele uren van Shanghai verwijderd waren, kwam plots totaal onverwacht een uiterst oprechte en directe vraag. De man vroeg of ik met zijn vrouw wilde trouwen. Zij waren bloedserius en beargumenteerden dit aanzoek uiterst rationeel: het was een win-win, als arme student zou ik een smak geld krijgen, en mijn kennis van China en het Chinees zou een heel ander niveau bereiken. Zij zou na enkele jaren een Belgisch paspoort bemachtigen, en na een echtscheiding kon het echtpaar meerdere kinderen hebben die allemaal in het buitenland zouden studeren. Dat was hun diepste wens. Ik moet eerlijk toegeven dat ik het heel even heb overwogen, maar toen bedacht ik plots, hoe leg ik dat uit aan mijn moeder? Ik bedankte vriendelijk, en dat was prima voor mijn nieuwe vrienden uit Wuhan.

LOCKDOWN

Voor de hele wereld heeft Wuhan een heel andere betekenis gekregen. Het coronavirus is ons leven sinds begin 2020 volledig gaan bepalen. Als Chinakenner stond ik in het begin van dat jaar op de eerste rij verbaasd toe te kijken hoe de wereld vanaf een afstand mee volgde hoe China dit nieuwe SARS-type virus vanaf 1 januari aanpakte alsof het een dystopische voorafspiegeling was. Elke dag bracht het journaal een nieuw verhaal van hoe de Chinese overheid manu militari de markt in Wuhan sloot, Wuhan met 11 miljoen inwoners (zoveel als België) op slot deed, en kort erna de hele provincie Hubei van 60 miljoen mensen (zoveel als Frankrijk) in lockdown ging. Op Valentijn had China in 48 steden, goed voor zo'n 500 miljoen mensen (de hele EU), alle volksbuurten afgesloten en in semilockdown gezet. Elke Chinees had de ernst van de crisis heel goed door. Wat me destijds vooral verbaasde was dat westerse media vooral berichtten dat China's draconische aanpak van deze lockdown en quarantainemethodes verouderd, ineffectief, en inhumain waren. De beelden uit Wuhan staan op ons netvlies gebrand. Beelden van lege straten, overvolle ziekenhuizen, honderden ziekenhuisbedden in een groot gymnasium, activatie van het leger, duizenden vrijwilligers in beschermende witte pakken, buurtwerkers die in formatie desinfecteerden, en twee ziekenhuizen die op tien dagen tijd werden gebouwd. Daarmee gaven reporters over de hele wereld meer kleur aan hun verhaal van hoe dystopisch, autocratisch en chaotisch China is. De onderliggende boodschap was dat een dergelijke autoritaire aanpak in het democratische Westen gelukkig nooit zou kunnen. Vandaag beseffen we meer dan ooit dat China's lockdown en maatregelen zeker niet uniek zijn voor een regime of ideologie. Achteraf gezien waren het vooral de eilanden in de wereld die al heel vroeg een strikt inreisverbod hadden gesteld om van het ergste gespaard te blijven. Maar ook veel van China's buurlanden die in 2004 zelf door SARS getroffen werden, hadden het virus vlug en redelijk hard aangepakt.

De vraag die me toen erg bezighield was waarom de draconische acties van China het Westen niet vlugger tot acties brachten. In plaats van onze landen voor te bereiden op het ergste, was de aandacht vooral gericht op het beschuldigen van China. We kennen de vele aantijgingen goed: China had het virus gefabriceerd, wilde alles in de doofpot stoppen, was niet transparant en had veel fouten gemaakt. Daardoor hadden wij heel veel kostbare tijd verloren. China weerlegde formeel elke beschuldiging als fakenieuws, maar dat riep alleen maar meer wantrouwen op in het Westen. Mijn vraag is of we naar China's tijdslijn moeten kijken of onze eigen westerse tijdslijn voor conclusies over China's reactiesnelheid.

Op 11 januari overhandigde China het genetische coronavirusmateriaal aan de WHO. Dat stelde Moderna in staat om tegen 13 januari de mRNA-1273-sequens te finaliseren en de klinische testen te starten.² China ging tien dagen later groten-deels op slot, België pas twee maanden later, en we waren heel slecht voorbereid.

Ik vrees dat de grootste fout die vele landen maakten tijdens de voorbereiding van de pandemie, en de hoofdreden waarom we zoveel tijd verloren, een direct gevolg van ons wantrouwen voor China is. Ik merk dat velen China's oplossingen meestal zien als uniek voor dat land omdat het politieke systeem er zo anders is, en daarom vinden ze die vaak waardeloos en irrelevant. Erger nog, toen China de impact van het coronavirus in de lente van 2020 helemaal onder controle had, sloeg de desinteresse om van China te leren zelfs om naar een systemisch wantrouwen in China en zijn leiders. De minister van Buitenlandse Zaken onder president Trump, Mike Pompeo, vergeleek in juli 2020 China's Communistische Partij zelfs met Frankenstein, en spoorde Washington aan om de koude-oorlogsslogan 'Wantrouw en controleer' opnieuw als basisstrategie te gebruiken in de onderhandelingen met Beijing.

DE WAARHEID IS NIET BINAIR

Als Chinakenner stond ik op de eerste rij toe te kijken hoe de debatten over China in 2020 strijdvaardiger en meer gepolariseerd werden. 'China voorspelt niets goeds of is betoverend: 1 of 0.' Dit zwart-witdenken verlamt onze maatschappij. Om vertrouwen op te bouwen, het centrale thema van dit boek, moeten we onze meningsverschillen overbruggen om een gemeenschappelijke oplossing te vinden. Gezien de enorme wereldproblemen zoals milieu, gezondheidszorg of privacy waar we nu voor staan, is samenwerken een must.

Tegelijkertijd verwacht onze sociale omgeving vandaag dat we over alles een mening hebben. De coronacrisis dwong ons om expert te worden in domeinen waarvan we nooit eerder gehoord hadden: van epidemioloog tot grondwet-specialist. Ondanks de massa aan complexe en ambigue informatie die we elke dag opnieuw te verwerken krijgen, durven weinigen onder ons op deze alsmar meer cryptische vragen te antwoorden: 'We weten het niet.' Deze eerlijke woorden

zouden ons toelaten te luisteren, te leren en nieuwe oplossingen te vinden. Maar we ontwakten net uit een wereld gedomineerd door Trump en COVID-19, waarin stress, angst en bezorgdheid het nieuwe normaal werden, en de waarheid minder belangrijk was dan geloven dat we gelijk hebben. We werden gedwongen om te geloven wat we het meest horen of lezen. Het ontbreekt ons aan tijd en energie om feiten te vergaren, te analyseren en ter discussie te stellen. Daarom vormden we in 2020 onze mening alsmear meer op basis van een impuls. We namen steeds meer een emotioneel binair standpunt in over 'de waarheid', wat de polarisatie in onze wereld aanscherpte. Een leugen die vaak herhaald wordt, wordt de waarheid.

DE CHINESE PARADOX

Een deel van het antwoord ligt verborgen in hoe het Westen vaak meer binair denkt, terwijl Chinezen meer denken in termen van harmonie: Westers 1-denken tegenover Chinees 0-denken. Daarmee bedoel ik niet zoals in binaire taal dat het Westen 'waar' is en China dus 'vals'. Nee. Westerlingen denken gewoon vaker volgens een vaste lijn (1), terwijl meer Chinezen denken binnen een cirkel (0). Het Westen richt zich op eenvoud, ego, individu, rechtlijnig, oprechtheid, specifiek, doelgericht, dialectiek, afbakening, schikking. In China beweegt men zich veel liever binnen een cirkel: contextueel, aftastend, holistisch, collectief, omzeilend, defensief, inperkend, tijdloos, roulatie, respectvol, trouw.

Wij denken meer in termen van 'of', terwijl de Chinezen meer in 'en' denken. De wortels van dit dualistische perspectief komen bij ons voornamelijk uit de christelijke religie waarbij iets goed of slecht is. Later, in de achttiende eeuw in Europa, zou de verlichting ons het belang van wetenschap en rede aantonen. Die traditie resulteerde in een maatschappij die meer binair dacht. In wetenschap is iets exact of niet. Westerlingen denken daarom meer in rede, feiten en deducties terwijl Chinezen meer in termen van context en inductie denken. Het verschil is overduidelijk als men kijkt naar het verschil tussen westerse en Chinese geneeskunde, taal, zaken en communicatie. Dat laatste maakt Chinezen heel slecht in publieke relaties, wat het wantrouwen in het Westen alleen maar voedt. Chinezen spreken heel vaak in cirkels en beeldspraak om het spectrum van mogelijkheden te kunnen scannen alvorens te beslissen. Ze kunnen daardoor veel comfortabeler leven in een realiteit die voor buitenstaanders contradictorisch lijkt. Als we met onze westerse bril naar China kijken, dan lijkt het land bol te staan van paradoxen die we in onze gedachten niet kunnen verzoenen: een 'communistische' partij die extreem ondernemerschap promoot; een 'dictatuur' die meer dan de helft van haar bevolking uit extreme armoede haalde op enkele decennia; 140 miljoen Chinezen die elk jaar naar het buitenland reizen en allemaal erg gewillig terugreizen naar China's 'onvrije, repressieve' regime. Dat houdt voor ons geen steek, maar is logisch voor bijna 1,4 miljard Chinezen. Wanneer we geladen woorden over China horen zoals 'onvrij', 'politiestaat', 'repress-

sief', 'communisme', 'dwangarbeid', 'concentratiekampen' of 'dictator' dan worden we getroffen door sterke emoties die zich direct uiten in vijandigheid. Ik bedoel zeker niet dat we de ogen moeten sluiten voor de keerzijde van China's politiek en ideologie. Maar om het vertrouwen in China te verhogen, moeten we de emotionele indrukken proberen los te laten om onze geest te openen voor een kleurrijkere wereld. Dat betekent ook niet dat we onze waarden moeten verloochenen. Dat kunnen en willen we niet. We moeten enkel bewust zijn dat er tussen 0 en 1 een overvloed aan realiteiten is. Dit boek schrijf ik niet om te beweren dat 0 beter is dan 1 of omgekeerd, maar om het spanningsveld tussen beide te verkleinen door meer opties, meer visies, meer context te geven aan verschillende thema's.

EEN QUBIT-DENKKADER

We kunnen proberen meer 'en' te denken in plaats van 'of' om China te begrijpen. Gegroeid uit het taoïsme en het confucianisme streeft China's maatschappelijke systeem naar harmonie door zelfopoffering. Deze harmonie combineert de drang naar individueel succes met de nood aan erkenning door de individuele contributie aan de gemeenschap. Het spanningsveld tussen het sterk volgen van de maatschappelijke normen en de uitdrukking van krachtig individualisme is net de energiebron van China. Hoewel dat uiterst contradictorisch lijkt voor buitenstaanders, sluiten deze twee motivaties elkaar niet uit, maar versterken ze elkaar. China heeft daardoor een cultureel voordeel tegenover het Westen om beter met onzekerheden en verandering om te gaan, zoals we gezien hebben tijdens de pandemie.

Sinds 2020 heeft elke overheid op aarde harde keuzes moeten maken, maar geen enkel land overwon het virus zo vlug en goed als China. De keuzes die we maakten bezorgden ons absoluut niet het gewenste resultaat. We werden ertoe gedreven te kiezen tussen economie en publieke gezondheid; privacy of tracing; mentale of fysieke gezondheid. Westerse overheden werden verplicht een standpunt te verdedigen ondersteund door data, experts en opinieleiders. Ze hadden behoefte aan een breed draagvlak zowel bij de bevolking als bij hun achterban om meestal sterk vertraagde, onpopulaire en pijnlijke beslissingen te nemen. In China daarentegen, nam ik een heel andere dynamiek waar tijdens de uitbraak van het virus. Zeer harde maatregelen werden simultaan opgelegd en uitgelegd als gecombineerde noodzaak om de hele bevolking veilig te houden: mondkapjes dragen, de grenzen dicht, quarantaine opleggen, testen op grote schaal, sociale controle uitoefenen, buurtwerkers in actie zetten om te helpen, gebruik van westerse en Chinese geneeskunde samen, bedrijven omvormen om medisch materiaal te produceren, nieuwe 5G-technologie en artificiële intelligentie inzetten om alles in te dijken, tijdelijke werklozen inzetten voor leveringen aan huis... simpel gezegd, de Chinese overheden, bedrijven en burgers hebben vrij vlug vele harde keuzes gemaakt die elkaar versterkten. Wij hebben eerder keuzes gemaakt die evenwichti-

ger waren, waarbij de ene keuze echter de andere soms afzwakte of zelfs in het gedrang bracht omdat ze als oneerlijk of disproportioneel werd gezien voor een bepaalde doelgroep.

Om betere relaties te bouwen met China en de Chinezen, kunnen we een andere gemoedstoestand of een ander denkkader proberen te scheppen door de eerder binaire gedachtegang te wijzigen naar een qubitmindset of 'en'-denken. Traditionele computers werken door 'bits' te bewerken in twee unieke staten: 0 of 1. Quantumcomputers daarentegen zijn niet gelimiteerd tot twee unieke staten, maar bevatten informatie in 'quantum bits' of 'qubits' in de vorm van 0 en 1, de superpositie van 0 en 1. Een qubit is ook in staat om zijn toestand te delen met andere qubits in de ruimte om een super-superpositie te maken. Dit klinkt misschien Chinees, maar als je bijvoorbeeld een algoritme wilt uitvoeren met vijf verstrengelde qubits, dan zou je dit 32 keer sneller (2 tot de 5e macht) kunnen doen dan met een gewone computer. Qubit denken wil dus zeggen dat we alle opties tussen 1 en 0 aannemen als mogelijkheden of halfwaarheden. Dat denkpatroon is vooral bevragend, in flux, volatiel, complex, ambigu, onzeker, vluchtig, empathisch, divers, inclusief. Dat is de mindset die de meeste oprichters van een start-up en excentrieke mensen zoals Elon Musk of Jack Ma gemeen hebben: een sterke intrinsieke langetermijnvisie, maar je pad ernaartoe kan vandaag helemaal anders zijn dan morgen. De mogelijkheden zijn oneindig, maar je moet elke dag opnieuw de toekomst en je waarheden ter discussie stellen. Stel je brein voor als een kwantumcomputer die niet beperkt is tot twee unieke staten, maar een denkkader dat informatie kan opslaan in kwantumbits of qubits in de vorm van 1 en 0. In plaats van meer te denken over China, moeten we meer dagdromen om ruimte te geven en ons los te maken van onze binaire gedachten over China en dan de juiste verbindingen proberen te leggen.

TUNNELVISIE

We horen weleens dat Chinezen door hun controle en propaganda niet ruimdenkend, creatief of kritisch kunnen zijn. Daar zit zeker waarheid in. Chinezen leven evenzeer in echokamers als wij, maar bekrompen zou ik hen niet noemen, want ze zijn ook de meest nieuwsgierige mensen op deze planeet. Ik stond er altijd versteld van hoe ver de kennis van de gewone Chinees reikt. Stap in de stad Tianjin in een taxi en de chauffeur zal je minstens vijf dingen over België kunnen vertellen. Meestal is dat de Rode Duivels, Brussel, bier of chocolade, onze goede sociale zekerheid en Hercule Poirot. Weet jij iets over de stad Tianjin (met meer inwoners dan Parijs of Londen)?

Tianjin is een van de vier steden, naast Beijing, Shanghai en Chongqing, die de ranking heeft van een provincie in China. Na de tweede Opiumoorlog in 1860 was Tianjin de eerste verdragshaven voor Europa in het noorden van China. Als gevolg van de koloniale ambities van koning Leopold II had België in 1902 een con-

cessie in de stad Tianjin waar de eerste Sino-Belgische Bank werd opgericht. In 1904 heeft België de tramlijnen en de elektrische verlichting van de stad gebouwd en daarna nog vijftig jaar mogen uitbaten. Tianjin is als haven groter dan Rotterdam; was de zusterstad van Beijing voor de Olympische Spelen in 2008 en bouwde daarvoor de eerste hogesnelheidstrein in China die tot Beijing spoorde. En ja, Rode Duivel Axel Witsel heeft bijna vier seizoenen voor de Tianjin Quanjian-club gevoetbald.

Is dat belangrijk om China te begrijpen? Niet echt. Maar die taxichauffeur uit Tianjin is een voorbeeld van hoe ik vaker verrast was hoe Chinezen minder lijden aan tunnelvisie dan wij. Na meer dan dertig jaar onderdompeling in China ben ik tot de persoonlijke conclusie gekomen dat de Chinese bescheidenheid, leergierigheid en nieuwsgierigheid het tekort aan informatietoegang overtreffen. Daarbij komt nog dat er bijzonder weinig nuttige informatie is die echt de Chinese Muur niet kan omzeilen. Daarentegen vrees ik dat we door onze westerse overmoed, onwetendheid en algemene desinteresse in de niet-westerse wereld, ondanks een stortvloed aan informatie, met onze kennis over de wereld de Chinezen zeker niet overtreffen. We kunnen meer weten, maar weten zelden meer. Als we daartegen willen vechten zijn er naast de binaire kijk op China nog twee zaken die cruciaal zijn om China breder en anders te bekijken. We richten immers een te statische en een te monolithische blik op China.

EEN TE STATISCHE BLIK OP CHINA

Als we China beschrijven, zullen experts veelal kijken naar het structurele deficit van China op basis van een momentopname, lineaire trends en eerdere resultaten of een bepaalde aanpak van China. Op die basis besluiten we dat China zich niet zal houden aan afspraken zoals de EU-China- of Parijsakkoorden, dat de hele bevolking en bedrijven door de Chinese Communistische Partij alsmaar meer gecontroleerd zullen worden of dat de staatsschuld, de investeringsobsessie, de vastgoedbubbel, de sociale ongelijkheid en de stagnerende productiviteit het land zullen doen imploderen. Vanuit een causale lineaire gedachtegang klopt deze logica. De armoede van deze redenering is dat ze statisch is, terwijl China extreem dynamisch is.

De grootste kracht van China is namelijk zijn zelfevaluatie en zelfcorrigerende vermogen, voortvloeiend uit het denken in cirkels. Westerse culturen, met de Verenigde Staten op kop, zijn sterk lineair actief.³ Ze streven constant naar disruptieve verandering om te overleven; en creatieve individuen verwezenlijken dat met een duidelijk doel dat ondersteund wordt door een collectief draagvlak. Landen zoals China of Japan zijn echter sterk reactief; ze zien verandering als gradueel en onnodig als het systeem werkt. Individueel houden die sociale harmonie aan door voortdurende evaluaties te doen en te reflecteren op precedenten zonder te 'disrupten'. Eenvoudig gesteld willen de Verenigde Staten disruptie om naar een betere toekomst te springen, terwijl China disruptie als een gevaar voor zijn toekomst ziet. Daar waar

wij kijken naar grote lineaire trends, nemen Chinezen kleine scheuren waar die gerepareerd moeten worden. Daarom is China dynamischer.

De enige constante in China is de verandering, maar elke verandering is een constante. China staat nooit stil, en is allesbehalve lineair. China is cyclisch, versterkend en tijdloos. Om het in softwaretermen uit te leggen, wil het Westen de perfecte code schrijven die onze maatschappij kan reguleren, terwijl China een artificiële-intelligentiealgoritme aan het werk stelt om de maatschappij te optimaliseren door het algoritme te voeden met meer data en het dan af te stemmen op de laatste resultaten. Wij voeren een oorlog, zij duizenden veldslagen. Elke veldslag is een opportuniteit om uit fouten te leren. Daarom is China heel sterk zelfregulerend. Chinese werknemers doen aan zelfevaluatie, ambtenaren aan zelfkritiek en leraars aan zelfreflectie.

EEN TE MONOLITHISCHE BLIK OP CHINA

'De Chinezen' bestaan niet. Er zijn 1,41 miljard Chinezen, en de verschillen zijn enorm. Het is een feit dat 94 % van de bevolking uit Han-Chinezen bestaat, dat ze allemaal Mandarijn en dezelfde cultuur op school leren, en dat Beijing megaprojecten aanstuurt zoals 's werelds grootste dam, eenkindpolitiek of het Belt & Road-initiatief. Omdat in het Westen dergelijke ambities veel weerstand zouden kennen, concluderen we dat Chinezen volgen wat de eenpartijstaat voor hen beslist. Alle Chinezen zijn dus volgbaar en uniform. Chinezen zijn... en dan volgt een veralgemening. Ik moet toegeven dat ik me daaraan ook schuldig maak in dit boek. Er is echter een verschil tussen denken vanuit een vooroordeel en veralgemenen om de verschillen te bestendigen, en denken vanuit diversiteit en veralgemenen om de verschillen te overbruggen. Maar zelfs al doen we dat allemaal onbewust, het is belangrijk om te weten dat de Chinese maatschappij enorm divers, geopinieerd en onrustig is. Waarschijnlijk meer dan in ons eigen land.

De realiteit van China is veel complexer dan ze lijkt. China telt 55 minderheden, een derde van de bevolking spreekt een dialect dat evenveel verschilt van het Mandarijn als het Duits van het Engels, en 600 miljoen mensen leven met minder dan 140 euro per maand (en bijna evenveel behoren tot een middenklasse vergelijkbaar met die in West-Europa). Hoewel China officieel atheïstisch is, gelooft 21,5 % in een volksreligie, en voorts zijn er 18,2 % boeddhisten, 5,1 % christenen, 1,8 % moslims en 1 % anderen.⁴

Meer dan 300 miljoen internetgebruikers in China maken gebruik van een VPN om de Chinese 'great firewall' te omzeilen en wees gerust dat ze de negatieve berichtgeving over China lezen. Een Chinees spreekwoord is dat 'de bergen groot zijn, en Beijing ver weg'. Wat dat eigenlijk wil zeggen is dat lokale overheden van grote steden bijna evenveel macht hebben als Beijing – en die denken allemaal erg anders. Om iedereen op dezelfde lijn te krijgen, moet Beijing de steun van verschillende niveaus van lokale besturen, de lokale partijverantwoordelijken, staatsbedrij-

ven en zelfs het leger meekrijgen. Maar Beijing heeft een wapen dat de anderen niet hebben: meer geld en invloed. Net zoals geld en invloed in de Verenigde Staten sterk de politieke agenda bepalen, zal Beijing in China met veel geld en invloed de lokale politieke agenda ook kunnen bepalen. Maar beweren dat Beijing oppermachtig is en het land slaafs volgt, is hetzelfde als beweren dat Washington een marionet van Wal-Mart, Rupert Murdoch en Jeff Bezos zou zijn. Als je in China leeft, dan leer je al vlug de diversiteit van het land kennen. Een werknemer uit het noordelijke Harbin is heel anders dan een uit Shanghai, Shenzhen of Chengdu in het westen. Je leert ook vlug rekening houden met welke overheidsfunctionaris beslist, de ambities en draagkracht van elke lokale ambtenaar, diens relatienetwerk en reputatie, de persoonlijke beleidsstijl en corruptienormen, en nog veel meer. Er is een voortdurende interne machtsstrijd aan de gang, zowel lokaal en in Beijing als tussen beide.

Een groot knelpunt om China te vertrouwen zonder er geëld te hebben is dat wij ons niet genoeg realiseren dat achter elke beslissing mensen zitten die ook dromen en een moreel kompas hebben. Dat richtlijnen van Beijing soms meer zeggen over hun interne strijd dan hoe de wereld het bekijkt. Dat is een van de redenen waarom ikzelf nooit sterk geloofd heb dat het Belt & Road-initiatief een Chinees marshallplan was. Xi Jinping wil dat, maar vele Chinezen vragen zich op sociale media af waarom dat geld allemaal naar verre landen en staatsbedrijven gaat, terwijl China eerst nog zoveel andere problemen in eigen land moet oplossen. Door China te monolithisch te bekijken lezen we vaak te veel in de stoere taal van Beijing en te weinig in de onrechtstreekse verandering die een ambitieuze beslissing op lange termijn met zich brengt. Nog zo'n voorbeeld van langetermijnvoordelen is het Chinese vaccin dat China de wereld instuurde. De westerse wereld zag dat als soft-powerdiplomatie van Beijing en was erg achterdochtig over de efficiëntie en veiligheid van het Chinese vaccin. Het feit dat het miljoenen mensenlevens in de wereld zou kunnen redden was zowaar geen open discussie waard. Blijkbaar was het wantrouwen in China zelfs mensenlevens waard. Het Westen vertrouwt China niet, terwijl de rest van de wereld daar nu heel anders over begint te denken. De soft-power van China werkt wel degelijk, niet omdat Beijing de wereld omkoopt, maar vooral omdat Beijing de wereld minder in de steek liet dan Amerika en Europa in tijden van crisis.

